

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Снежина Величкова Врангова-Петкова,
НМА „Проф. Панчо Владигеров“, катедра „Теория на музиката“
относно конкурс за заемане на академичната длъжност
професор по хармония
в направление 8.3. Музикално и танцово изкуство,
обявен в „Държавен вестник“, брой 82 от 14.10.2022 г.

1. Данни за конкурса

Конкурсът за професор по хармония в направление 8.3. Музикално и танцово изкуство е обявен за нуждите на катедра „Теория на музиката“ при ТКДФ на НМА „Проф. Панчо Владигеров“ на основание чл. 3, ал. 1 от ЗРАСРБ. Единствен кандидат е доц. д-р Николай Стефанов Градев. Предоставените от него наукометрични данни (група от показатели **А – 50 точки от изисквани 50**; група от показатели **В – 100 точки от изисквани 100**; група от показатели **Г – 180 точки от изисквани 150**; група от показатели **Д – 225 точки от изисквани 80**; група от показатели **Е – 180 точки при изисквани 120**) покриват минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“ и отговарят на общите условия за участие по реда на ЗРАСРБ и Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България на НМА „Проф. Панчо Владигеров“.

2. Данни за кандидата

Николай Градев е сред ярките фигури на съвременната национална академична школа по хармония и учен със силна индивидуалност, чиито изследвания в областта на формите на звуковисочинна симетрия създават обособено поле в българската музикология. Повече от тридесет години професионалната му изява е концентрирана върху преподаването на хармония, обхващайки не само музикалноакадемичното и университетското равнище, но и специализираното средно музикално образование. Пътят му като педагог започва още с дипломирането му в Музикалната академия (тогава БДК) през 1990 година, която завършва със специалност „Теория на музиката“ под ръководството на проф. Евгений Аврамов. Оттогава досега Николай Градев преподава хармония в НМА „Проф. Панчо Владигеров“ (където е доцент от 2015 г.) и в НМУ „Любомир Пипков“ (от 1992 г.), а в периода 2011 – 2017 година – и в СУ „Св. Климент Охридски“. Етапен момент в творческата биография на Николай Градев е защитата на

докторска степен по музикално и танцово изкуство върху дисертационния труд „Метод за изследване на симетричноладовото музикално мислене на Димитър Ненов“ (2012), чиято прогресивно разширяваща обектния си кръг тема бележи научните му интереси за години напред. Изключителната педагогическа, научна и обществена активност и посветеността на музикалнообразователната кауза на Николай Градев, върху които имам преки наблюдения, трудно могат да бъдат измерени дори като обем на цялостния обхват на дейността му. Не случайно високите и отстоявани във всички измерения на тази дейност критерии и резултатите от нея са високо оценени и премирани с редица награди от държавни институции и съсловни организации.

3. Описание на научните трудове и приноси

Основният труд, с който Николай Градев кандидатства в настоящия конкурс, е неговото монографично изследване върху хармоничното мислене на Петко Стайнов „Модално-тонални взаимодействия в музиката на Петко Стайнов (върху примери от хоровото творчество на композитора)“. Трудът е в обем от 171 страници, разпределен в увод, три глави и заключение. В списъка с използвана литература са посочени 83 заглавия на кирилица и 6 на латиница, както и електронният архив на композитора.

Отдавайки дължимото на съществуващите авторитетни изследвания върху многостранните измерения и проблемни полета в творчеството на Петко Стайнов, с този труд Николай Градев обобщава и свои дългогодишни търсения и наблюдения върху централния обект в него – хоровата музика на композитора, – като въз основа на тях извежда тезата си за *двуфакторност на хармоническата система* на Петко Стайнов. Специфичните съотношения в съвместното действие на двата визирани фактора – *тоналност* и *модалност*, – дефинирани и разглеждани като „*различни форми на композиционнотехническа регламентация на логиката на музикалното протичане чрез определен тип организация на височинността*“ (с. 16), са поставени като фундамент на цялостната концепция на автора за модално-тоналната композиционнотехническа основа на хармоническата система на Петко Стайнов.

В светлината на *мобилността и трансформационността* на взаимодействащите в тази система компоненти (с.47) Николай Градев предлага и демонстрира на практика изследователски подход, съчетаващ класическите аналитични техники за изследване на тоналността и модалността, от една страна, а от друга, оценка на резултатите въз основа

на метод, определен като *слухова интерпретация* (с. 118). Независимо от ясната стилистична и жанрова определеност на обектния кръг в изследването, този подход и цялостната извършена систематизационна работа от гледна точка на теоретична база, методологически положения, понятийни граници и терминологичен апарат са влог в разбирането на процеси в някои стилове на западноевропейската и руска музика от края на XIX – началото на XX в. На първо място обаче – в теоретичното осмисляне на българско композиторско творчество от XX век, изградено върху взаимодействие на натуралноладов звуков материал и *„широката основа на тоналната хармоническа система на XIX век“* (с. 5), в което е видна невъзможността за осмисляне извън предпоставката синтез и специфични съотношения на параметри, подвластни на интерпретации с различен генезис. И макар че в текста ясно е изведена индивидуалната специфика на Стайновото звуковисочинно мислене, в което *„модалните хармонически решения, основани на натуралните диатонични ладове, не само си съжителстват с тоналните логикоструктурни норми, но се реализират именно чрез тях“* (с. 6), е подчертана също и съотносимостта на подобна дифузия с т.нар. от автора *некласически (особени) състояния на тоналността*, широко коментирани в музикалната теория (Шьонберг, Холопов, Мдивани) във връзка изобщо с трактовката на музикалния език в музика на XX век.

Логическата организация на текста в голяма степен допринася открояването на основните идеи в него предвид концентрираното им, тезисно извеждане в уводната част и последващите контекстуализация и детайлна аналитико-синтетична аргументация в изложението.

Първата глава „Ладова организация на музиката на Петко Стайнов“ въвежда в спецификата на звуковисочинното мислене на композитора и установява понятийната основа, върху която се строи изследването с уточняване на специфичните смисли, които авторът влага в използваните термини *интервалова система, лад, тоналност и модалност*. Като ярък приносен момент тук би могъл да бъде открит начинът, по който Николай Градев проектира *конкретната проблематика* върху теоретичните концепции за тоналност и модалност и съответно предлага адекватен ракурс спрямо тях чрез термините (по Божидар Спасов) *„модално оцветена тоналност“* и *„тонално оцветена модалност“*, както и заимстваните от немската музикология *„модален тоналитет“* и *„хармонически*

тоналитет“¹. На тази основа, чрез открояване на спецификата на взаимодействието между композиционните принципи се защитава разбирането, че *„тоналният принцип има значението на коренен, основен, а модалният – на привнесен в тоналната система, вторичен“* (с. 5). Мажорността и минорността не са разглеждани в класико-романтичното семантичноопозиционно отношение, а като специфично ладовофоническо качество (с. 18). Установена е и специфична за стила селективност на натуралноладовия звуков материал, използван от Петко Стайнов, насочена към *ладовете без чувствителен тон (с минорно тризвучие на пета степен) – еолийски, дорийски, фригийски и миксолидийски, – в които отстоянието на седма степен на цял тон под първата не създава „категорична тоналноцентризираща насоченост“* (с. 22). Изключително впечатляващи са заложените в тази първа глава, но разсредоточени по протежение на цялостното изложение наблюдения и изводи във връзка с формообразуващата функция на хармонията. Именно осмислянето на хармоническата функционалност в контекста на структурната посредством свързването на някои специфични звуковисочинни стилови константи с определени структурни функции¹ бих желала да открия като значим авторски принос на изследването. Тази тематична линия се проектира и върху свързването на проявленията на различните типове ладова променливост – *мутация, вариантност, индукция* – с логическата системност на музикалната форма както в микромасщаб, така и на равнището на обособените във функционално отношение разгърнати композиционни дялове (с. 34). В крайна сметка разгръщането ѝ се превръща в част от аргументацията на извода за ролята на модалността в творчеството на Петко Стайнов като *„постоянен генератор на същностни изменения на тоналната основа, които довеждат до трансформирането на обичайната тонална функционалност“* (с. 74).

Втората глава на изследването – *„Модално-тонални взаимодействия в областта на хармоническата функционалност“* – е ориентирана към изработването на *„нов изследователски подход към закономерностите на хармоническата функционалност в Стайновото творчество, който да е в състояние да обясни както обичайните тонални, така и специфичните модални явления в сферата на функционалността“* (с. 77). Лично за мен интерес представлява въвеждането на определението *„многовариантност“* по

¹ Показателна в даденото отношение е демонстрацията върху финалните тактове на кодата в Симфонична поема „Тракия“ миксолидийската ладова характеристика в заключителни построения (с. 27).

отношение на тоналната функционалност като следствие на съчетанието на двата хармоникосистемни композиционотехнически принципа – тоналност и модалност. За специфичното им съвместяване авторът предлага термина „квazитонална функционалност“². Продължаващата линия на обвързване на хармоникосистемните характеристики с функционалността на структурата се реализира чрез очертаване на новия статут на трите стълба на класическата функционалност – отслабването на централизиращото значение на тониката и изведеното близко родство между субдоминанта и доминанта. Този нов статут е основа на специфична *тонална децентрализация на микроплана*, която реално се явява еквивалент на класическия разработъчен тип с неговата характерна липса на постоянен тонален център. В аналогична посока е и изведената двупосочна конвергентна тенденция към взаимна гравитация между акордите с устойчива и неустойчива функция – тониката се дисонантизира посредством разширяването ѝ по линеарен път с „меки секстови и септимови дисонанси с натуралнодиатоничен произход“ (с. 92)², а неустойчивите функции се консонантизират. Интересно е наблюдението, че вследствие активизацията на променливата функционалност е възможно и възникването на специфична тонална амбивалентност на акордите, без смяна на контекста. Подобна многозначност, впрочем, се наблюдава в редица случаи, включително в творчеството на Петко Стайнов, и в структурния план – както на синтактично, така и на композиционно равнище – предвид възможността на една и съща структура да изпълнява *специални композиционни функции*, присъщи на форми от различен порядък. Забележителна в тази връзка е и възможната аналогия между отбелязаните в текста тенденции към *„автономизация и функционално самозначна трактовка на микроплана“* (с. 100), водеща до специфична „микроизразителност“ и функционална многозначност в този мащаб, от една страна, и, от друга, процесите на тематизация (видни още в късното Бетовеново творчество) на все по-кратки и несамостоятелни в синтактично отношение елементи, образуващи втори, „субтематичен“ план във формата и създаващи единство от нов, дискретен порядък. Не случайно заключителният раздел на втора глава, извеждайки аргументирано двуфакторността на хармоническата система на Петко Стайнов, я интерпретира през призмата на нейното

² Такива са, например, изведените дисонантни тонически акорди – тоника с понижен квинтов тон, построена като стабилно звучащ, фразово заключителен полуумален септакорд (с. 92) или минорно тризвучие с добавена голяма секста (с. 93).

отношение към процесите на формообразуването като жанрова модалност и драматургия предвид откритите релации на факторите тоналност и модалност, съответно, с динамика и устремност в музикалното разгръщане (тоналност) и епична широта и статика (модалност).

Глава трета въвежда в теоретичните основи на концепцията на автора за *особени* или *некласически състояния на тоналността* (с. 108) чрез фундамента на идеи на Шьонберг и Холопов. Предложен и демонстриран е модел за изследване на тези състояния в музиката на Петко Стайнов. Въз основа на спецификата в отношенията на четирите тонални индекса (въведени по Холопов) – Ц-център, Т-тоника, С-сонантност, Ф-функции – в този раздел на изследването се предлага примерна типологизация на решенията в музиката на Петко Стайнов чрез свеждането им най-общо до четири некласически състояния на тоналността: *рехавя тоналност: Ц+ Т+ С+ Ф₋*; *променлива тоналност: Ц¹⁻² Т+ С+ Ф₊*; *колебаеща се тоналност: Ц¹⁻²⁻³ Т+ С+ Ф₋*; *многозначна тоналност: Ц¹⁻² Т+ С+ Ф₋*. Осъществените детайлни анализи на четири индикативни за решенията в макроплана на формата образца от хоровото творчество на Петко Стайнов демонстрират практически дадения подход и аргументират основната теза на изследването за двуфакторност на хармоническа система на композитора. Достигнатите изводи, засягащи макроструктурното тонално равнище, пряко сочат ситуация на синтез (ладов и хармоникофункционален), в която „*модално-тоналните взаимодействия генерират в музиката на Петко Стайнов особени хибридни хармонически структури, получени вследствие на пренасянето на характерни черти на единия тип ладова организация върху музикален материал, генетично произхождащ от другия*“ (с. 159).

Считам, че към напълно обективно формулираните от автора оригинални научни приноси на изследването с право би могла да бъде отнесена и последователно изведената и конкретизирана връзка между ладовохармоническата специфика на мисленето на Петко Стайнов и формообразуването в различните мащаби на композиционното изграждане.

- **Други публикации**

Освен с монографичния си труд, Николай Градев участва в настоящия конкурс и с две статии и пет пространни студии в специализирани музикалнонаучни издания. Някои

от тях са част от въвеждането в научното пространство на идеите от монографията³; други са индикативни за насоките на творческите му интереси в последните години⁴ и единството на педагогикоприложните и теоретични аспекти на работата му⁵. Специално внимание заслужава публикацията в последния брой на „Алманах на НМА“ „Метод за изследване на симетричните ладове“, представяща на български език доклада, с който Николай Градев участва в годишния конгрес на *Gesellschaft für Musiktheorie* (GMTH), проведен на 1 – 3 октомври 2021 в Базел, Швейцария.

4. **Преподавателската работа** на Николай Градев се отличава с яснота на подходите, творчески дух, силна сугестивна енергия и индивидуален подход към обучаемите, които създават всички предпоставки за успех в постигането на заложените цели. Талантът му да мотивира интерес и да възпитава задълбочено отношение към материята на преподаваните от него дисциплини води до множество ценни дипломни работи върху неразработвани теми в областта на хармонията и педагогиката, защитени под неговото научно ръководство. Изключително ценни са не само връзките между различните нива на музикалнообразователната системност, създадени благодарение на многостранната преподавателска активност на Николай Градев, но и преходът от академичния статус към професионална реализация на студентите, за който Николай Градев съдейства като академичен наставник и ментор в рамките на европейската програма „Студентски практики“. Част педагогическия аспект на неговата кандидатура са и наскоро излезлите от печат учебници по „Въведение в теорията на музиката“ и „Хармония“, появата на които е белег за творческа зрялост и представлява инвестиция в така необходимото високо качество на академичното музикално образование.

³ Градев, Николай. Модални аспекти на хармоническата функционалност в музиката на Петко Стайнов (върху примери от хоровото творчество на композитора). – В: *Българско музикознание*, 2021, № 4, 3 – 26;

Градев, Николай. Ладът като музикалнотеоретична категория. – В: *Научни трудове на Русенския университет – 2021*. Т. 60, кн. 6.3., 50 – 56.

⁴ Градев, Николай. Зараждането на хемидитоновостта и Бетовен. – В: *Алманах на НМА „Проф. Панчо Владигеров“*, книга 11 – 12 (2020). София: Хайни, 2021, 25 – 61; Градев, Николай. Метод за изследване на симетричните ладове. – В: *Алманах на НМА „Проф. Панчо Владигеров“*, книга 14 (2022). София: Дайрект сървисиз, 2022; Градев, Николай. Димитър Ненов и Александър Скрябин – един предизвикан паралел. – В: *Дзяло*. е-списание в областта на хуманитаристиката за българистични изследвания в периода X – XXI век. Година VIII, 2020, бр. XVIII.

⁵ Градев, Николай. Въведение в теорията на музиката – система за едно начално знание. – В: *Научни трудове на Русенския университет – 2018*. Т. 57, кн. 6.3., 24 – 28; Градев, Николай. Учебната дисциплина Въведение в теорията на музиката в контекста на българското начално музикалнотеоретично обучение. – В: *Съвременен музикално образование и възпитание*. Сборник доклади от юбилейната научна конференция по повод 25 години специалност „Педагогика на обучение по музика“ във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, 28 юни 2018. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2019, 193 – 220.

5. Други творчески изяви и проектна дейност

Изключително широката и разностранна палитра от дейности, които характеризират творческата личност на Николай Градев и съответно са представени като данни по повод кандидатурата му в настоящия конкурс, е впечатляваща с многообразието на аспекти, в които той изпълва със смисъл професионалната си изява. Бих могла да обобщя, че независимо от тяхната разнородност⁶ всички те носят отпечатъка на висок професионален критерий и ангажираност, индикативни за осмислянето на професията като призвание и мисия.

6. Заключение

Цялостната, представена от Николай Градев дейност, нейният приносен характер и значимостта ѝ ми дават основание да му дам професионалната си подкрепа и да предложа на почитаемото научно жури да му присъди академичната длъжност „професор“ в професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство.

януари, 2023 г.

доц. д-р Снежина Врангова-Петкова

⁶ А това са: активно участие в редакционни колегии, включително като главен редактор на годишното научно издание на „Алманах на НМА“ (от 2013 г.) и отговорен редактор на Издателството на НМА; участие в множество международни и национални конференции и кръгли маси, изнасяне на открити академични лекции; авторство на учебни програми - по „Въведение в теорията на музиката“ за студентите от първи курс в ТКДФ на НМА и учебни програми за целия курс на обучение по хармония за музикалните ичилища и училищата по изкуствата; обществена дейност.